

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

(Br.) Vitt.
Du

Den oumbärlige vägvisaren

för

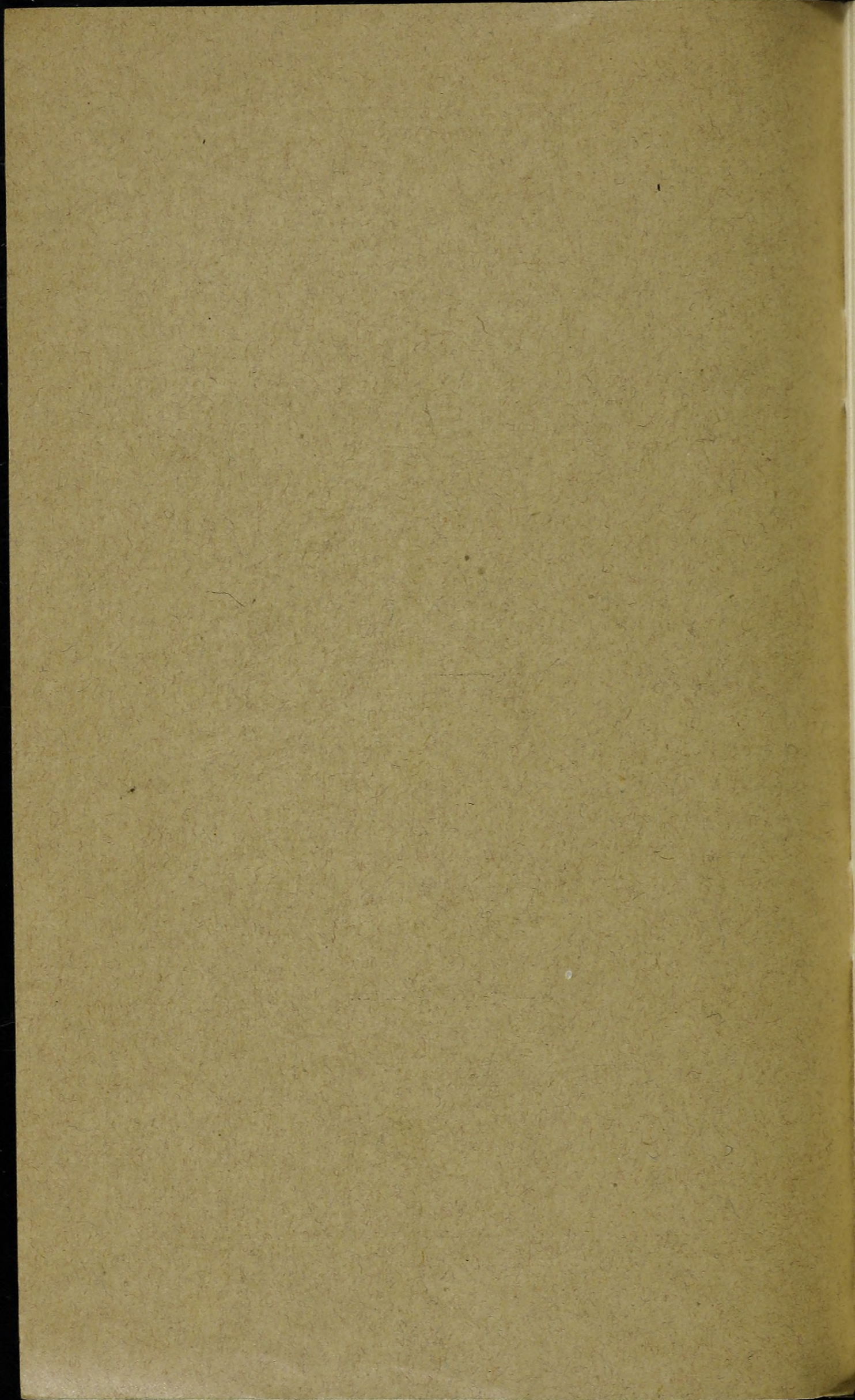
besökande i Falu Grufva.

En 25-öres roman

af

Th. Witt.

UNIVERSITETS
BIBLIOTEKET
LUND.

Den outhärlige vägvisaren

för

besökande i Falu Grufva.

En 25-öres roman

af

Th. Witt.

Gefle 1897.
Gefle-Postens Tryckeri.

Den oömbärlige ägaren

besökande i Fala Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

En Nöjes Gistva

Det var framåt middagstiden en vacker dag i början af Juli månad t. ex. 1897. Solen sken varmt från en molnfri himmel och gjorde den rödgula färgtonen omkring Falu grufva än mera tryckande och enformig än hvad den vanligen brukar vara. Vid staketet omkring den stora grufstöten och tittande ned i densamma stodo några personer — helt säkert resande, att döma af det intresse hvarmed de beskådade allt. De hade nyligen varit inne på grufkontoret och erhållit löfte om en stigare, som skulle visa dem omkring dernere i grufvan och det var under väntan på denne ledsagare, som de stodo och hängde vid stöten.

»Vet du pappa», sade den 19-åriga Hanna, »här är allt bra fult och jag tror knappast att jag skulle kunna trivas att bo här. Annat är det uppe i Norrland vid de brusande forsarne och i de mörka skogarne».

»Jo, Jo! Du har nog äfven blifvit litet bortskämd i det vackra Stockholm och af den granna utställningen eller hvad tror du bror professor? Men är det inte sjelfva tusan, der står nu återigen den der studenten, som jemt och ständigt är i hälarne på oss. Hvert vi vände oss i Stockholm, var han med, fast ingen bad honom. Känner du honom Hanna? Jag har nog sett att ni helsa på hvarandra».

»Ja! jag har träffat honom många gånger. Och vet du pappa, han är så snäll och så hygglig och så heter han Thore».

»Hvad? Har du redan fått veta förnamnet?»

»Ja, han har talat om det för mig», förklarade Hanna.

»Hm», sade pappa och så kom stigaren.

»Se här hafva vi stigaren, som skall följa oss ned i underjorden. Här är min dotter och här är min gode vän professorn. Vill ni nu gifva oss några grufkläder, som jag hört att man skall hafva på sig och så visa oss grufvan».

»Hör nu på min gode ciceron, kan ni säga mig hvilka dimensioner detta hål kan hafva?» frågade den lärde professorn.

»Stöten», rättade stigaren, »har en omkrets af cirka 1 kilometer och dess största dimensioner äro i runda tal 350 meter i längd, 200 meter i bredd och 50 meter i djup», ljöd det som en utanlexa.

»Låt mig se», sade professorn efter en liten funderare, »det blir 3,5 millioner kubikmeter eller större volym än Egyptens största pyramid, Cheops pyramiden hade, som blott har en rymd af 2,5 millioner kubikmeter och lätt skulle kunna stoppas hit helt och hållet om man plockade sönder den. Och den pyramiden hörde ändå till verdens sju underverk».

»Ja», sade pappa, »då går det ock i det hålet minst 6 byggnader lika stora som slottet i Stockholm med både borggård, logård och högvakt. Det stegade jag upp, då jag var i Stockholm, ty jag tyckte att slottet var så stort, men det blef ändå inte mera än en half million kubikmeter».

»Men grufvan är väl djupare än bara ned till stötens botten?» fortsattes frågorna.

»Ja då! den nedgår till omkring 340 meters djup eller så djupt att om man på botten af grufvan ställde Stockholms högsta kyrktorn eller Klara kyrktorn, så måste man ofvanpå detta ställa ytterligare tvenne lika höga torn för att nå upp i dagen».

»Och går grufvan under staden eller annars långt omkring?»

»Nej, det gör den inte, den sträcker sig egentligen åt öster och vester, men inte mera än till några hundratal meters afstånd från stötens kanter. Rummen nere i grufvan ligga oregelbundet kringströdda och det är svårt att finna vägen der. Alla grufvans orter eller gångar voro tillsammans, enligt gammal uppgift, 30 kilometer i längd, men en del af dem äro nu igenrasade. De 10 schakt, hvilka för närvarande ombesörja malmens uppföring ur grufvan, hafva ett sammanlagdt djup af 1,5 kilometer».

»Min gode man», sade professorn, »ni kan nog äfven upplysa oss om huru detta stora hål bildades».

»Ja vars», svarade stigaren, och började, »enligt de bästa källor kan man antaga, att Falu grufva först började att bearbetas i mera nämnvärd skala i början af 1220-talet. Den äldsta handling, hvori — —»

»Nej stopp, min vän», sade pappa, »nu gå vi in och kläda på oss; den der historien kan ni tala om för oss, när vi gå utför de många trapporna, som man har sagt att här skall finnas. Kom nu så gå vi in.»

Och så gingo de in i stora grufstugan att kläda om sig.

Men vid stötens staket stod fortfarande unge Thore och fast han såg på Hanna och Hanna på honom, så låtsade pappa som om han hvarken såg eller förstod någonting. Men stigaren var mera praktisk och tyckte att han kunde slå två flugor i en smäll, som det heter och så sade han;

»Tänker herrn gå med, så finnes det nog plats för oss allesammans både i trapporna och på stötboten. Se det finnes ingen stigare ledig, mera än jag».

Och så blef det presentation och så kom herr Thore att få följa med, ehuru han icke var ombedd, hvarken af pappa eller af professorn, men det kunde nu icke hjälpas, ty pappa var höfligheten sjelf och fin och belevvad. Som han inte kände herr Thore och började till och med misstänka att det icke alltid var slumpens nyck, som ständigt förde honom i Hannas närhet, så kan man icke förtänka om en viss försigtighet gjorde sig gällande.

Hanna var enda barnet och mamma hade länge slumrat på den lilla kyrkogården der uppe i Norrland och som pappa hade ett par sågverk och många träd i skogen, så var det just inte att undra på, ifall lilla Hanna ansågs som ett i allo godt parti.

Nå, huru sågo de då ut? Jo, pappa var liten och tjock, förstås; en sådan der liten treflig pappa, som inte säger nej till ett glas p— och som inte ser lifvet från den allra dystraste sidan. Professorn var mager och lång och lärd. Och Thore en ung student, mörk och ståtlig, öppen och glad. Nå, men Hanna då? Det vet jag rakt inte; har aldrig sett henne, men om hon icke var vacker eller åtminstone icke såg bra ut, så hade hon aldrig kommit med i denna berättelse, det är då säkert.

Nu voro de klädda. Gråa hattar på hufvudet samt en lång grå kappa sammanhållen med ett skärp om lifvet var hela kostymen och så bar det af in i anfarten. Här skulle bloss och lampor tändas och promenaden började utföre de många trapporna.

»Huru många trappsteg kan det vara?» frågade liten Hanna. »Det är 20 trappor med 237 steg nu

först», svarade stigaren »och så kommer ytterligare några trappor, så att vi komma att gå utför 400 trappsteg för att nå stötens botten».

»Nu stigare», sade pappa, »kan ni gärna tälja oss grufvans saga, ty det är därför, som vi kommit hit».

»Ingenting hellre», ljöd svaret. »Som sagdt, grufvan började antagligen bearbetas i början af 1220-talet. Äldsta tillförlitliga handling, hvori Kopparberget eller som det nu kallas Falu grufva omnämnes är ett bytesbref af 1288 och dess äldsta privilegium daterades 1347. Grufvan är den första här i Sverige bearbetade grufva och den första i hela vida världen, som blifvit ordentligt uppmätt och kartlagd. Detta skedde 1629 af Oluff Hansson Svart. Om sjelfva upptäckten af grufvan skola vi tala, när vi komma upp och får se den märkvärdiga stubben. Under tidernas lopp har grufvan varit i mångas ego och genomgått många öden.»

»Ja, men bror», sade professorn, »denne stigare, denne man af folket lägger verkligen sina ord väl».

»Utanlexa professor, utanlexa», svarade pappa.

»Ja», sade stigaren, som hade hört samtalen, »jag har verkligen inte funnit på det här sjelf utan läst det i en bok, som ingeniören har skrivit och som finnes uppe på kontoret att köpa för en krona».

»Den köpa vi», sade pappa, »men fortsätt».

»Grufvan har i allmänhet egts af ett konsortium eller bolag, i hvilket i början till och med konungarne voro medintressenter. Under 14- och 1500-talet kallades delarna Par eller Fjerdingsar, hvilkas antal då ock bestämdes till 1,200 stycken och 1888 öfverfördes till aktier i Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag».

»Det är goda papper de aktierna», sade pappa, »jag har allt några stycken jag med».

»Men pappa», sade Hanna när de kommit ned för anfartstrapporna och befunno sig i den långa, krokiga Dropp-orten, »hvad denna gången är krokig och tillkrånglad».

»Dom säga, att det skulle vara derföre att den, som mätte in den, var vindögd», förklarade stigaren, »men inte tror jag att det kan vara sannt».

»Inte jag heller», genmälde pappa.

»Det står väl aldrig så i den der boken, som kostar en krona», frågade professorn.

»Nej, det gör det inte, det har han väl glömt att sätta dit», ljöd svaret.

»Denna ort är för resten bränd, som kan synas af dess hvalfformade tak», fortsatte stigaren, »och det är ganska eget, att man ibland på bergets och borrhålenas utseende kan någorlunda bedöma tidpunkten, då arbetet skedde. Det äldsta arbetssättet utgjordes af s. k. tillmakning eller eldsättning — man gjorde upp brasor emot bergväggen, berget upphettades, söndersprack och lösbröts, stundom slogs vatten derpå — och derigenom erhöles väggar och tak ett hvalfformigt utseende. Detta arbetssätt fortgick i Falu grufva ända till fram emot midten af 1800-talet, dock då likvisst vid sidan af borrhning och sprängning med krut, hvilket här infördes 1729 och öfvergafs 1876, efter hvilken tid dynamit uteslutande användes. Då krut nyttjas, bibehåller borrhålet efter skottets aflossande sin ursprungliga form; om dynamit deremot begagnas uppstår i borrhålets botten en kavitet eller ihålighet och häraf kan man efter väggarnes och borrhålenas utseende hafva en ledning för bedömandet af tiden då arbetet skedde.»

Men nu hördes borrarbetet nere i grufvan och snart voro de framme vid en krökning af vägen, der en del grufarbete pågick. Högt uppe under taket arbetade några man för att bortskjuta dervarande malm och längre ned indrefs en ort för samma malms tillgodogörande djupare ned. Det sista rummets namn var Grilljanne.

»Så», sade pappa, »har hvarje rum sitt namn?»

»Ja, och här skall finnas, har jag hört, icke mindre än 3,000 olika namn på de skilda arbetsrummen och särskildt skall namnet Bock vara representeradt i 300 olika former».

»Bock?» frågade professorn, »det var besynnerligt».

»Det är nog till minne af den bock, som först träffade på Falu grufva, men derom skola vi tala mera när vi komma upp» var stigarens svar och han fortsatte.

»Kanske det roar herrskapet att gå upp och se på malmen. Det är inte krångligt, bara man håller i sig och ser sig före.»

Hvad den stigaren är snäll, tänkte Hanna och Thore på en gång. De hade med den taktfulla ungdomens vanliga försynthet låtit de äldre gå förut. På jemna vägen hände det nog att pappa ibland såg efter dem, bara för att se ifall de voro med, men när de nu skulle upp och se på Grilljanne, behöfde pappa se sig sjelf före och då, ja då fingo dessa två hjälpa hvarandra och kommo inbördes öfverens om att det skulle nog vara bäst om de allt framgent så der finge stödja och hjälpa hvarandra. Men de sade ingenting och för mörkt var det att läsa i hvarandras ögon — men de der handtryckningarne voro försåtliga nog.

»Ändtligen äro vi här nu», pustade professorn, »hvad den malmen är vacker».

»Ja, det är en sekundärbildning och de äro i allmänhet rika», upplyste den mångkunnige stigaren.

»Sekundärbildning?» frågade professorn.

»Ja, begriper du inte, bror professor», sade pappa, »att om den vanliga malmen är bildad på förmiddagen, så blef denna inte färdig förr än på kvällen. Den har kokat längre i naturens gryta och har derföre blifvit renare och bättre».

Och så började stigaren att förtälja »de malmmineral, som i Falu grufva äro föremål för brytning utgöras af *kopparkis*, *svafvelkis* och *gediget guld*. I gruftekniskt hänseende delas malmen i *hårdmalm* (kopparkis i kvarts), *blötmalm* (kopparkis i svafvelkis), *skölmalmer* (sekundärmalm, kopparkis i talk och klorit-skälar), ren *svafvelkis* som brytes för afsalu samt slutligen *guldmalm*. Blötmalmerna och svafvelkiserna förekomma i stockar omgifna af skölar och i allmänhet liggande i fyndighetens midt. På ömse sidor om dessa — åt öster och vester — uppträda hårdmalmerna och i de östra hårdmalmerna det gedigna guldet i närheten af en s. k. trappgång. Det hela ligger i kvarts. Dessutom träffas stundom något blyglans och zinkblende. Malmens halt är icke hög; den blandade hård- och blötmalmen, som tillgodogöres i extraktionsverket, håller cirka 3 % koppar.»

»Och man får äfven guld här? Ni sade ju så?» frågade professorn.

»Ja, guldet träffas dels i den vanliga både hård- och blötmalmen till en halt af 2—3 gram pr ton, vidare i en fattigare guldmalm s. k. Selmmalm med 10—30 gram pr ton och slutligen såsom egentlig guldmalm, der guldet är synligt för ögat. Denna sednare

malm håller 100—300 gram guld pr ton. Det gedigna guldet träffades först år 1881. I allmänhet erhålles 80—90 kilogram guld, 200 kilogram silfver och 400 ton koppar pr år».

»Men nog fick man väl mera koppar ur grufvan förr i tiden?» frågade pappa.

»På 1600-talet var kopparvinnningen störst och i synnerhet 1651, då 3,066 ton erhöles och detta bidrog till stor del att betäcka kostnaderna för trettioåriga kriget. Kronan hade nemligen afrad eller en sorts tionde. Man har beräknat att grufvan lemnat sammanlagdt omkring 500,000 ton koppar och detta är mera än någon annan koppargrufva i världen. Derjemte har erhållits öfver 1 ton guld och 15 ton silfver samt stora kvantiteter rödfärg, jernvitriol, svafvel och svafvelsyra. Sammanlagda värdet på dessa produkter torde uppgå till 1 milliard kronor».

Och så gingo de ned från Grilljanne.

»Nu skall jag bedja herrskapet gå försigtigt här, ty dels lutar vägen något, dels är här halt — och det är verkligen sannt, att der är halt. Den der stigaren var allt bra snäll, som förde dem på platser, der man behöfde hjelpa hvarandra. Men den som tyckte att han kommit på det hala, det var allt lille pappa och han började fundera om de (ungdomarne förstås) stodo i komplott med stigaren, men så hörde han aflägsna ljud, som påminde om den gamla välkända knipphammaren, ty pappa hade som ung varit på bruk och så sade han: »Hvad är det?»

»Det är en bergborrmaskin af typen Grandström & Larsson, hvilken framdrifver orten Nordenström med tanke att norr om Mårdskinsstöten söka malm», kom det öfver stigarns läppar. »Vi skola gå fram och se på den».

Så förestälde han vidare huru man med denna bormaskin, drifven af komprimerad luft om 45 skålpunds tryck för samma pris, som handkraften betingar, kan ingå med orten dubbelt så fort eller få dubbelt så stor effekt, som vid vanligt handbörningsarbete. Dylika bormaskiner hade varit i gång i Falu grufva, till ett antal af 3—5 stycken samtidigt, alltsedan 1879 och vunnit allmän belåtenhet.

Och så skulle pappa visa sina insigter i grufbrytning, ty han var ju också en liten delegare i den stora affären och frågade om de äfven hade Diamantbormaskiner här.

»Nej!- icke för tillfället, men vi hafva borrarat här tvenne gånger med en sammanlagd borrlängd af 847 meter att söka efter nya malmer.»

Efter en kort promenad voro de framme vid Creutzschakt, der uppfordring af malm nu pågick. Den brutna malmen måste upp i dagen för att skrädas och vidare tillgodogöras för att sedan i verldsmarknaden i form af koppar och andra produkter omföras i gängse myntsorter. Tvenne tunnor gå i schaktet, den fyllda går upp att aflemna sitt innehåll under det att den tomma kommer ned för att emottaga sitt. Och just nu gick sista tunnan upp. Den nedkommande tunnan stannade här för att mottaga de arbetare, lafkarlar kallas de, hvilka här ombesörjt uppfordringen och forsla den till en annan plats, djupare ned i grufvan, för att der fortsätta likartadt arbete. Med lampan i hand ställde de sig på tunnans kant och sjönko med denna ned i djupet. Då uppstämde de ock, som vanligt, en sång och de friska, ungdomliga rösterna klingade fullt och herrligt och gaf en ressonans och ett eko, som om de hade suttit i en orgelpipa, då de uppstämde: »Och solen och månen de rulla sina klot. Och dubbelt skilda öden gå menskorna emot.»

»Men att en så fin och tunn lina bara kan hålla, det ser så farligt ut» tyckte Hanna.

»Dessa linor äro af ohärdad ståltråd och äro mycket starka. Jern- och ståltrådslinor började användas här 1836. Förut begagnades kettingar och före dem åter hamplinor. I äldsta tider voro linorna gjorda af oxhudar; dessa skuros i remsor och flätades samman. 200—500 dylika hudar gingo åt till en enda lina.»
 »Här i närheten» fortsatte stigaren »ligger Mårdskinsgrufvan och det var der, som de funno Fet Mats, den der grufarbetaren som var förstenad.»

»Var han förstenad, var dalmasen petrificerad?» frågade Professorn.

»Jo-jo men! Berättelsen förtäljer att grufarbetaren Mats Israelsson 1670 nedgick i en tunna i den då 500 fot (150 meter) djupa Mårdskinsgrufvan och sedan der genom ett ras vådligen omkom och hördes ej mera af. Då arbetet sedan hit framgått, hade det vitriolhaltiga vattnet konserveradt Matts kropp så fullständigt, att, när han 50 år derefter blef påträffad och uppfordrad i dagen, han ock blef igenkänd af en gammal gumma såsom hennes f. d. fästman.»

»Så rörande» tyckte Hanna.

»Kroppen förvarades sedan under 30 års tid i ett glasskåp vid Falu grufva, men söderföll slutligen och blef begravnen 1749. 1860 gräfdes han upp och de nu qvarvarande benbitarna ligga i en låda å gamla kyrkans vind. Denne Fet Mats blef sedan en vida beryktad man och var ämne i mången roman och äfven teaterpjäs.»

»Ja han har blifvit lika mycket omtalad som både Berzelius och Linné» sade pappa. »Der ser du ett sätt att vinna ryktbarhet. Har du inte lust att försöka det sättet professor?»

Och så gingo de vidare genom de många gångarna.

»Är det inte svårt att hitta här och går ingen vilse ibland?» frågade Hanna.

»Så länge lampan brinner går det nog bra, men om man blir i mörkret och inte har tändstickor med sig, så är det nog litet tråkigt. För långt tillbaka berättas det, att tvenne grufarbetare på skilda trakter i grufvan, dock omedvetna af hvarandra, blefvo i mörker och när de famlade sig fram i de långa orterna slutligen möttes i ett ortkors».

Efter att hafva passerat Allmänna Freden, ett större gammalt arbetsrum och en del andra ställen, kommo de slutligen genom Svafvelstickans stoll ut i dagens ljus på botten af stöten — promenadens mål.

Till 60 meters höjd resa sig stötens väggar, stela och branta och de personer, hvilka, i likhet med våra resenärer för en stund sedan, nu lutade sig mot staketet deruppe, sågo helt små och obetydliga ut.

»Men», sade professorn, »jag fick aldrig svar på min fråga der uppe, huru detta stora hål har bildats, nu kan det passa att få veta det.»

»Jo», ljöd svaret, »i gamla tider, då krutet ännu ej var uppfunnet, skedde grufarbetet, som vi talade om der uppe, genom s. k. eldsättning och man började arbetet uppe i dagen och fortskred mot djupet. På detta sätt bildades först 3 stora stötar — Skeppsstöten, Bondestöten och Blankstöten —, men malmbehovet var större än försigtigheten; väggarna de olika stötarne emellan blefvo allt tunnare och så kommo flera ras, af hvilka det som inträffade 1687, då stöden emellan dessa stötar instörtade, bildade denna nuvarande stora stöt. I början af 1700-talet blef grufbrytningen mera ordnad, lodräta schakt anlades kring

stöten och grufvans djupare partier började mera planmessigt bearbetas. Under tiden hafva dock flera ras inträffat. Det sista skedde 1876, då de kvarvarande stöden i botten af den stora kiststocken föllo samman och förvandlade hela den genom århundradens arbeten genombrutna klyftan till en enda sammanrasad massa.»

»Här äro en sorts linbanor för uppfordring af malm och rödfärgsmull från stötens botten» fortsatte stigaren »de äro ganska bekväma att använda vid liknande tillfällen som här».

Nu skulle återresan anträdas och för att inte behöfva gå samma väg tillbaka, beslöts att gå uppför stötens ena sluttning, hvarest en god väg med ledstång är anlagd. Inte vet jag huru det var, men det måtte väl hafva varit halt eller på annat sätt krångligt, ty de båda unga hade kommit hvarandra betänkligt nära och hade så mycket att accordera om, men det skulle de hafva låtit bli, ty just då stod pappa och fixerade dem.

»Hm» sade han »nu går du först Hanna och så komma vi andra efter.»

»Men pappa! tycker du att jag, som är flicka, skall gå först uppför stegarne och alla ni andra komma efter?»

»Du har rätt Hanna. Du skall gå sist. Den der unge herrn går först, så stigarn sedan jag och professorn. Om du behöfver hjälp och stöd, så får du nog af professorn.»

»Nej tack farbror» sade Hanna, då professorns långa arm viftade som en semafor »här är inte alls svårt att gå för sig sjelf.»

Och upp gick hon sjelf och de andra äfven och så gingo de att se på stubben. Om denna berättade stigaren: »Grufvans upptäckt går ganska långt tillbaka

och har blifvit föremål för en gammal sägen eller sagn. Enligt denna skulle nemligen en Finne från Thorsång, som haft sina fäbodrar i trakten af det närbelägna gamla berget, blifvit uppmärksam på, att en bock, hemkommande från skogen, var röd på kroppen genom vältrande på marken. Detta skulle leda till upptäckten af Falu grufva. Och någon omöjlighet är det icke att så kan hafva tillgått, ty kismalmerna gå ända upp i dagen och då de lätt vittra, kan en skogseld af den vittrade kisen göra den grannaste rödfärg och så är grufvan funnen. En annan saga förmäler ock, att herden satt på denna stubbe, då bocken kom till honom.»

»Men herrskapet skall väl åka ned i hissen och komma till grufvans djupaste del» frågade stigaren, »man slipper att gå på stegar eller trappor utan får åka i hissen upp och ned.»

»Visst ska' vi det, då vi ändå äro här» sade pappa, »eller huru professor?»

Och så bar det af till hissen.

Denna inbyggdes i Fredriks schakt — grufvans och Sveriges djupaste lodräta schakt — 1878 och är försedd med säkerhetsapparater, hvilka profvas hvarje vecka. Hissen utgöres af en fyrkantig låda af jernplåt, i hvilken högst fyra personer samtidigt kunna rymmas. Men nu voro goda råd dyra, ty dels voro de 5 i sällskapet, dels hade pappas lille mage under ett godt och sorgfritt lif — sedan han blifvit äldre — blifvit något större än som egentligen strängt taget hade varit nödvändigt. Det gjordes emellertid upp så, att stigaren samt en eller ett par först skulle åka ned och sedan taga emot de andra, hvilka skulle stoppas in och låsas in af hissvaktaren. Stigaren proponerade i sin oskuld, att han och de båda unga kunde följas åt, men pappa kunde rakt inte fatta att detta var ett lämpligt arrangement.

»Nej min herre!» sade han till stigaren, »tag ni er skyddsling, den der unge studenten med er, så skola professorn och jag taga hand om flickan.»

Och så kröpo Thore och stigaren in i hissen.

»Kör» sade stigaren och hissen försvann i djupet.

»Hör», sade han vidare, »jag ser nog huru det är fatt och äfven jag har varit ung en gång. Och professorn har herrn ock på sin sida, så mycket har jag sett. Vi ska' spela gubben ett litet spratt, så ger han nog med sig. Det är inte alls farligt, vi kunna ju försöka.»

»Huru då?»

»När vi komma dit ned, der hissen stannar och der är fast och säkert, så lägger jag en liten plankan på sned just der gubben skall stiga ur och när han trampar på den, så vickar den till och herrn står framför och ta'r honom i famnen och räddar så lifvet på honom. Och herrn, som inte har varit här förr, kan ju inte veta om der är ett bråddjup eller ej.»

»Utmärkt, min gode vän och stigare, men skola vi inte vänta med det lilla experimentet till uppresan. Då hafva vi ju ändå varit tillsammans här nere och — om det misslyckas — blir ju deras besök här bara tråkigt.»

»Som herrn vill», sade den hjälpsamme.

Nu voro de nere på Segerns botten och sände upp hissen att hemta de qvarvarande. Sedan gjorde de i ordning plankan, som skulle användas att narra pappa till eftergift, och bäst det var så kommo de tre.

»Nu äro vi nere på bortåt 1,000 fots djup under dagen och 500 fot under havvets yta», sade stigaren.

»Kände du bror?» frågade professorn »att det slog lock för öronen då vi åkte ned; det kommer af det ökade lufttrycket. Och» fortsatte han, sedan de kom-

mit in i tvärbrytningen »här är äfven något varmare än ute i schaktet; det kommer sig väl af att vi närma oss den underjordiska elden?»

»Å nej!» sade stigaren »det är allt långt dit ännu. Värmen här — den är dock icke så stor nu, som den brukar vara, till följe af drag — kommer nog egentligen från en förvittring eller sjelfoxidering i härvarande kismassa. Enligt de gjorda mätningarna ökar värmen här i grufvan ungefärligen 1 grad celsius på hvarje 50 meters tilltagande djup, hvadan denna ökning ensam icke kan vara tillräcklig för att erhålla den högre värmegrad, som här är rådande, utan får nog äfven sökas i ofvan anförda förhållande.»

»Men vi äro väl icke nu så djupt nere som vi kunna komma?» frågade pappa.

»Nej, ännu återstår 90 meter innan vi komma ned till den djupaste plats, hvarest arbete skett i Falu grufva och 60 meters ytterligare djup för oss till den punkt, som blifvit nådd med Diamantborrningen och är det största djup i Sverige, till hvilket man kommit. Nu äro vi i den s. k. Tvärbrytningen, hvarest vi träffa den genom 1876 års ras sammanstörtade kismassan, hvarom jag nämnde uppe på stötens botten.»

I dessa arbetsrum kan man icke framgå med öppna rum, utan man måste för undvikande af ras bygga sig fram medelst stollar eller bockorter. Här inne tyckte de att det var ganska intressant att gå och att se huru de upptimrade stollarna genom bergets tryck blifvit sammantryckta och sönderbrutna; der fingo de äfven höra huru bergsskotten rullade sitt eko genom gångarna och förvåna sig öfver de vackra gröna stalakiterna, som nedhänge från väggarne och voro bildade af det sura, vitriolhaltiga vattnet.

»Det är i sådant der surt och grönt vatten, som du skulle lägga dig professor, om du, lik Fet Mats, vill vinna ryktbarhet» sade pappa.

Men det var väl dumt sagdt, ty professorn svarade aldrig ett ord. Deremot fick pappa svar af stigaren, då han vände sig till honom och frågade om arbetarne och deras förhållanden och svaret lydde:

»150—160 man arbeta för närvarande nere i Falu grufva. De aflönas efter bruten hektoliter berg och förtjena i medeltal omkring 2,25 kronor pr skift. De hafva fri läkarevård och fri medicin för sig och sin familj — för gossarna dock blott till 12 och för flickorna till 14 års ålder. I lägenheter, som tillhandahållas af Bolaget, betalas en hyra i allmänhet af 4 kr. per månad om 1 rum med kök. Dessutom finnas sjukkassa och olycksfallsförsäkring.»

Efter att hafva tagit med sig några ur berget brutna malmbitar såsom minnen af detta besök i underjorden, skulle nu uppfärden företagas och Thore var icke litet ängslig för huru det skulle aflöpa. Pappa hade just inte sett på honom med så blida ögon sedan han på stötens botten fått klart för sig huru sakerna egentligen stodo. Nu var emellertid tärningen kastad och det var bara att följa med. Stigaren gick förut till hissen och lade helt hastigt och försigtigt plankan på sin förrådiska plats och så kom Thore och ställde sig, der han skulle stå.

»Se här få vi se på pumparna» sade pappa då han kom.

»Ja de äro af trä» svarade stigaren »vanliga sug- och lyftpumpar med användande i kannan af näfver i stället för läder för det sura vattnets skull. Tvenne pumpsättningar finnas i Falu grufva, en i Creutz schakt och en här.»

Just nu passade Hanna och Thore på och vexlade första kyssen, men blefvo inte litet skrämnda, då pappa, som tyckte sig hafva hört smällen och kände igen ljudet frågade hvad det var.

»Ä'» sade stigare »det var något i konsten.»

»Konsten säger ni! hvad menar ni med konsten?» frågade professorn.

»Jo, se hela den här pumpinrättningen kallas för konst» upplyste stigare.

»Hanna akta dig bara för hvad du gör», sade pappa.

»Men pappa, du hör ju att det var i konsten.»

»Nu åka vi i alla fall upp; det kan vara hög tid på det snart» sade pappa, gick fram åt hissen, kom på plankan och föll med ett rop — i Thores armar.

»Oj! Oj! pappa, du gjorde dig väl aldrig illa. Hur är det? Hur är det?» ropade Hanna.

»Å jo! jag ligger i armarna på den unge herrn och han håller i mig, som han aldrig ville släppa mig» pustade pappa.

»Förr än du blir hans svärpappa» fortsatte professorn.

»Tänk! han har ju räddat ditt lif pappa, tacka honom riktigt» tyckte Hanna.

»Asch!» sade pappa.

»Men det der kunde allt hafva gått galet, ifall inte unge herrn hade passat på» inföll stigare.

»Och du har en tung korpus, det hade blifvit ett stort fall» försäkrade professorn, som kände till tyngd-lagen från början till slut.

»Jag tror ni ä' galna allihopa, ni måtte hafva satt er tillsammans, tror jag. Men hvad säger ni sjelf unge man; ni har ju inte sagt ett ord ännu, fast alla de andra påstå att ni har räddat mitt lif.»

»Jag är ännu ung», sade Thore, »och har mycket att lära af de äldre och lyssnar gerna till de lärdes ord, isynnerhet när de säga så förståndiga saker, som de herr professorn först yttrade.»

»Det var ganska listigt svaradt, men hvad sade egentligen professorn?» frågade pappa.

»Ja, jo! Jag yttrade, att han höll i dig som en blifvande svärfar och önskar helt säkert att få hålla af dig som en sådan», kom det öfver professors läppar.

»Nej, men hör på den. Hvar i allan da'r har du lärt dig att säga sådana der saker. Har du åtagit dig att fria för dem? Har du varit kär någon gång? Du ser ju ut som om ditt hjärta vore lika petrificeradt som Fett Mats».

— »Så är det ock, men en gång slog det varmt och klappade i takt med en ung flickas. Vi höllo så innerligt af hvarandra.»

— »Men du min store, hvarifrån får du alla dessa ord. Och du fick henne inte, förstås?»

»Hennes pappa sade nej och flickan sörjde tills hon kom under den gröna torfvan», sade professorn och torkade förstulet bort en tår, som smög sig ned utför den skrynkliga kinden.

»Ser du så illa det kan gå pappa», tyckte Hanna.

Pappa stod der nere, 500 fot under hafvet och tyckte som om han hade fått hela Östersjön öfver sig och kände liksom kalla duschar börja pila utefter ryggraden, men kom snart åter till verkligheten, då stigaren äfven kom fram och började förtälja huru lycklig han var med en hel skara små fattiga, oförsörjda barn omkring sig.

»Nej», sade pappa, »detta duger icke. Här tyckes vara en ordentligt anlagd strejk. Det är rakt af som i en roman. Men min unge man, hvarföre säger

ni sjelf ingenting, utan låter de andra här allihopa stå och fria för er. Ni är en riktig mes. Hvem är ni egentligen, ni, som påstås hafva räddat mitt lif?»

»Han har gjort det pappa», sade Hanna.

— »Jag är mycket tacksam för hvad ni gjort, men hvem är ni sjelf?»

»Jag har låtit de andra tala först och spela ut sina kort, eftersom de tyckas intressera sig för mig, men har sjelf behållit trumfesset på hand, ifall det kunde hjälpa mig», svarade Thore.

»Ni vågar högt spel, min herre», sade pappa, »men ut med kortet, så att jag får se färgen».

»Herr brukspatron har sjelf en gång stått fadder åt mig», sade Thore. »Min far och herr brukspatronen voro gamla, goda vänner».

»Nog tyckte jag att namnet var bekant, men inte visste jag, att ni var son till honom. Jag misstänkte det nog en gång, men så kom jag att tänka på annat. Var detta trumfesset?»

»Nej, men det skall komma nu. Min fars tillgångar», fortsatte Thore, »voro små och som herr brukspatronen var rik, så lofvade ni, så har min far sagt, att hjälpa mig om jag någon gång komme i förlägenhet. Hittills har jag kunnat reda mig sjelf, men nu är jag i verklig stor förlägenhet och törs jag säga, så vore det just nu ett lämpligt tillfälle att infria ert ord genom att nu skänka mig Hannas hand».

»Ja visst pappa, du brukar ju alltid hålla ditt ord», sade Hanna.

Det kom nog litet hastigt på pappa allt det der, men han mindes nu så väl den gamle vännen och kamraten och huru de båda, som unga hade kämpat mot nöd och bekymmer. Han sjelf hade blifvit rik, under det att vännen allt fortfarande får dragas med dagens tunga och hetta och så tänkte han för sig sjelf: någon skall hon väl ändå hafva och det kan ju hända att detta är en himmelens vink, i synnerhet kanske om det kommer i form af ett infriadt löfte och så sade han:

»Nå så ta'n hvarandra då, må ni blifva lyckliga och må Gud välsigna er.»

»Åmen», sade professorn och stigaren på en gång.

»Tänk så stilig», tyckte Hanna, »att bli förlofvad 500 fot under hafvet, det har bestämdt ingen flicka förr blifvit».

Och så foro de upp med hissen, men nu var det icke så noga att de skulle skiljas åt, utan de — de unga förstås — följdes åt och stigaren for upp med de gamle.

Men när de kommo upp i dagen, sade pappa, »nu skall jag skriva till styrelsen och anmäla både ingenjören och stigaren för det att de hafva så illa stäldt i grufvan att folk kunna gå och göra sig olyckliga».

»Nej, farbror», jag får ju säga så?» sade Thore.

»Ja visst får du det, men hvad var det som du ville säga?»

»Jo se det var inte ingenjörens eller stigarens fel, allt var bra och helt i grufvan, men stigaren och jag hade gjort upp en titen komplott. Der var inte farligt alls; vi lade bara den lilla plankan litet på sned och så gick det ju så bra!»

»Bra, ja det förstås, din förbaskade tjufpojke, men det var inte utan att jag misstänkte det der litet», sade pappa till Thore, men till stigaren sade han, »tack för hjälpen».

»Se de der vattenhjulen», började stigaren, pekande rätt fram för sig, »drifva uppfordringen af både vatten och berg; 5 dylika hjul finnas: 2 för vattenuppfordring, 2 för malmens räkning och 1 för hissen. De hafva 12—15 hästars kraft och vattnet fås från några sjöar, som ligga der högre upp.»

»Nej tack, nu hafva vi fått nog af grufvan», tyckte pappa, »om ni inte har hunnit med allt ännu, så kan ni gerna spara litet, ty de unga komma kanske hit någon gång mer och då kan det ju vara roligt att hafva något nytt att berätta.»

»Då åka vi ned till Segern igen, du vet pappa, till det der stället, der du fick det 500 fots vattnet öfver hufvudet på dig».

»Ja, ja, jag vet nog», sade pappa, »du lilla bortskämda, men nu är du väl lycklig?»

»Jo säkert», tyckte Hanna.

»Men ser du jag är hungrig och nu gå vi och kläda om oss, så kan nog stigaren säga oss hvar man kan få en liten treflig middag».

»Det kan jag visst, det är bäst att gå på Kullen.»

»Och nu skall ni hafva tack, min gode stigare», sade pappa, »och blir det för er en gång en stor förlägenhet — inte en sådan som Hanna råkat ut för i dag — utan någon annan, någon riktig, så vill jag gerna hjälpa, om jag kan. Mitt namn och adress ritar jag in i boken här för de besökande och här är en liten slant till de små, oförsörjda barnen.»

— »Tackar aldrig ödmjukast.»

Det var redan sent då pappa och hans vänner kommo till Kullen och fingo sig ett bord på den rymliga veranda. Der hvilade de ut efter dagens skiftande öden och gjorde sig icke brådt om, ty pappa hade lärt sig, att det icke är bra för matsmältningen att äta för fort. Och tal höllos och skålar druckos och hvarken de lefvande eller de döde blefvo afglömde.

Och solen sjönk ned bakom de blånande bergen i vesterled och en behaglig svalka kom efter den heta dagen och foglarne gingo till hvila, men ute på den nykrattade gången gingo arm i arm ett ungt, lyckligt par, som, tack vare grufvan, hade funnit hvarandra och pratade och jollrade — ja, som blott förlofvade kunna göra. Och på verandan sutto pappa och professorn och drucko cognac och vatten och kommo öfverens om att den här resan till det gamla kopparberget, när allt kom omkring, kanske ändå inte var så tokig

»Men», sade professorn, »du glömde ju att köpa den der boken för 1 krona, som allt det står uti, som stigaren tyckes hafva studerat så noga».

»Ja, det gjorde jag», invände pappa, »men det gör ingenting, ty när jag kommer hem, så requirerar jag ett helt dussin på en gång, det kan vara bra att hafva och dela ut till andra, som tänka fara hit».

